

dráma

EÖRSI ISTVÁN

Hordók*

II. FELVONÁS

8. jelenet

Pad egy parkban. Gordon berohan, Anna üldözi.

ANNA

Álljon már meg! Hallja!

GORDON

Te nem vagy a nejem.

ANNA

Beszélnem kell magával.

GORDON

Ezt az éjszakát hagyjátok meg nekem . . .

ANNA

Vigyázzon! Jön valaki.

(Villámgyorsan leülnek a padra.)

GORDON

Nem is jön senki.

ANNA

De jöhet. Haitsa a vállamra a fejét.

*Az I. felvonás a SZÍNHÁZ 68/2. számában jelent meg.

GORDON

Megőrültél?

ANNA

Mi most szerelmespár vagyunk. Hogy ne keltsünk feltűntést. És különben is el kell dugni valahogy azt a borostás képét. *(Gordon fejét a vállára dönti, másik arcára ráteszi a kezét.)* Miért szegte meg a szavát?

GORDON

Én? Hát hagytam én, hogy holnap kirakjon az apád?

ANNA

Átejtett. Elhitette velem, hogy marad. Ugye csak a búcsúlevél miatt rendelt vissza magához?

GORDON

Éleselméjű következtetés.

ANNA

És még azt állítja, hogy nem csapott be? Amikor úgy örültem, hogy lehív beszélgetni! De most aztán nem jár túl az eszemen! A kapuig kísérem és saját kezűleg adom át Angela néninek!

GORDON

Azt már nem!

ANNA

De hiszen Iván bácsi is el akart búcsúzni tőle.

GORDON

Futólag, az utcán. Most pedig biztos fel akar cipelni. Nem kedvelem a nagy jeleneteket, a hálószobában. Aztán a nővérem, a lánya, a sok sipitózás, jajveszékélés, nem, köszönöm, nem kérek belőle. Ha egyszer úgysí továbbállok.

ANNA

Miért áll tovább?

GORDON

Mit gondolsz, tőletek miért mentem el?

ANNA

Honnan tudjam? Olyan csinos hordója volt. Simán túlélte volna benne azokat, akik a hordókon állnak.

GORDON

A túlélés a te dolgod. Ami engem illet, hogy költőien fejezzem ki magam: „Megnyugszom. Ámen. Úgy legyen. Inkább egyenek meg a férgek, mint hogy a férget megegyem.”

ANNA

Maga írta ezt a baromságot?

GORDON

Karinthy Frigyes írta.

ANNA

Akkor is baromság. A férgeket nem enni, hanem irtani kell.

GORDON

Nem rossz ötlet. Lássuk csak. (*Fölemeli a karját, kinyújtja a mutatóját, mintha célozna.*) Puff! Bumm! Durr!

ANNA

Játszik a baba?

GORDON

Puff! Durr! Először a német hadigépezetet irtom ki. – Úgy ni. – Aztán, puff, bumm, kinyírom a gyávaságot, a szolgálékütséget, azt az elismerésre méltó mucsai következeteséget, durr, amellyel ez a nemzet évszázadok óta a két rossz közül a rosszabbat választja, és (*maga felé fordítja az ujját*) Piff! Paff! Puff! – azokat a férgeket is, amelyek belülről rágnak szét!

ANNA

Gratulálok.

GORDON

Köszönöm. Megtettem, ami tőlem tellett.

ANNA

Biztos benne? Biztos, hogy csak pusztá ujjal tud verekedni?

GORDON

Nem. Talán löfegyvert is szerezhetnék. Ismerek valakit, aki az utóbbi időben áttért a fegyver-szakmára.

ANNA

Hát akkor?

GORDON

Gordon Iván partizán. Nem, ehhez túl sok a humorérzésem.

ANNA

Miért? Ha már nem akar elbűjni, akkor legalább csináljon valamit. Ha csak egy férget eltiporna...

GORDON

Már a talpam is viszolyog. Bizonyos mennyiségű tapasztalat után a féregirtás éppolyan gusztustalan, mint a féregezés.

ANNA

Egyszóval vénnek érzi magát? (*Váratlanul hevesen megcsókolja.*)

GORDON

(*reflexszerűen visszacsókolja, majd eltolja magától, döbbenet.*) Megvesztél?

Közelebb, közelebb, ort néz valaki! Csókoljon meg újra!

GORDON

Minek? Még hányszor? – Ne...

ANNA

Türelem... Mindjárt elmegy... Úgy... Lelépett.

GORDON

Szerinted a feltűnést úgy lehet a legeredményesebben elkerülni, hogyha egy negyvenkét éves férfi a köztereken egy tizenhat éves lánnyal csókolózik?

ANNA

Először is tizenhét vagyok, másodszor is a szerelmespárokat békén hagyják még akkor is, ha feltűnnek.

GORDON

Figyelemre méltó megfigyelés. Következő életben okvetlenül hasznosítom.

ANNA

Mondja, Iván bácsi...

GORDON

Ebben a testhelyzetben talán stílusosabb volna, ha elhagynád a bácsit és tegeznél.

ANNA

Előbb is eszedbe juthatott volna. Mondd, Iván, mit akarsz te tulajdonképpen?

GORDON

Egyetlen szabad éjszakát. Hordóttan éjszakát. Aztán majd elvállik.

ANNA

Nem válik el, mert az első éjszaka megölnék, ha ilyen időtlenül viselkedsz.

GORDON

Igazán nem én tehetek arról, hogy egy pár óra szabadságért is halál jár; és hogy a barátság-hoz hősieség kell.

ANNA

Tehát azért ötleted meg magad, mert csalódtál az apámban. Mintha eldobnád a télikabátodat, mert leszakadt az akasztója.

GORDON

Apád csak utolsó volt a sorban. Mit tegyek, ha úgy látom, hogy a tárgyak fölfelé zuhannak?

ANNA

Pihend ki magad. Vegyél be altatót.

GORDON

Hányat? Ötven elég lesz? Na, szervusz. (*Felugrik, indul. Anna utánakiált.*)

ANNA

Hová rohansz? A tárgyak lefelé esnek.

GORDON

Akkor én állok a fejem tetején. Nézzük csak. *(Fejredáll.)* Hát persze. Így már minden érthető. Hogy erre nem jöttem rá előbb!

ANNA

Mire, te örült?

GORDON

Fejenállva természetesnek találom, hogy örült mázolósegéd lett Európa ura, hogy a forradalmárok egymást irtják, hogy államilag intézményesítették a bűnözést... *(Elnyúl a földön)* De mivel ezt a logikus testhelyzetet nem bírom sokáig, ugyanis fejembe szalad a vér, fel kell vetnem a kérdést: kinek a kedvéért bújjak patkánylukba? A jövőért?

ANNA

Ahogy mondod.

GORDON

Nem ugyanezek az emberek élnek a jövőben is? Előre öklendezem...

ANNA

Nagyon önhitt vagy.

GORDON

Ez igaz. Szerinted miért?

ANNA

Azt hiszed, senki sem méltó a pillantásodra? Nagy tudós vagy, Iván, és elég jó tornász, de azért akadnak nálad rendesebb emberek is.

GORDON

(feltápáskodik) Gyönyörű éjszaka! Nézetem szerint Hegel jogtalanul állította, hogy a csillagok: pattanások az égen. A csillagok elsötétíthetetlen ablakok. Milyen boldogító volna egyedül kószálni alattuk.

ANNA

Vigyázz, jönnék! *(Maga mellé rántja a padra)*

GORDON

Bújj hozzám, egye fene, de több csók nincs. *(Két katona jön. Megállnak előttük.)*

I. KATONA

Adj neki, pajtás! Mire vársz?

II. KATONA

Ezek a civilek ráérnek nőzni. És milyen fiatal a baba.

(Körüljárják a padot, az egyik Anna mögé áll, a másik leül mellé.)

I. KATONA

Nem vagyunk mi unokatestvérek?

II. KATONA

Emlékezz csak vissza: együtt játszottunk a homokban.

I. KATONA

Ez a nagypapa vigyázott ránk.

ANNA

Mit szólsz, Iván? Azt hiszik, viccesek, pedig csak zavarnak.

I. KATONA

Ó... Iván... Te az öregeket szereted?

GORDON

Vegye tudomásul, hogy koromtól akár harmadosztályú futballista is lehetnék.

II. KATONA

Legalább megborotválkozhatna, ha randira megy.

I. KATONA

Á, hagyjuk őket. – Gyere. *(Indulnak)*

II. KATONA

Még meggondolhatod magad. A park túlsó felén várlak, a homokozónál. *(Elmennek.)*

GORDON

Teljes csődöt mondott a szerelmespár-koncepció.

ANNA

Miért? Elkotródtak. És ki tudja, mi történt volna, ha nem szerelmespárnak néznek bennünket?

GORDON

Látod, Anna. Mindig csak egy lehetőséget próbálhatunk ki. Ha kibújnék a hordóból, ahogy én akarom, és benne maradhatnék, ahogy te akarod, akkor egy idő múlva higgadtan megvitathatnánk, kinek volt igaza. Így azonban csak a saját variációmát valósíthatom meg. Szabad leszek. Legalább ma éjszaka. Vagy amíg engedik. Elmegyek a híd alá, vagy egy szállodába, vagy haza, vagy jelentkezem az illetékeseknél – a világra bízom, hogy keltek-e neki.

ANNA

A férgekre bízod. Hát Angela néni nem világ? Én nem vagyok világ? *(Második Katona futva vissza.)*

II. KATONA

Pajtás, nem tudom, érdekel-e, de a park túlsó oldalán már razziaznak. Itt sem voltam. *(El.)*

GORDON

Döntsenek ők. Tűnj el, Anna.

ANNA

Nem tűnök el. Vigyenek engem is. Legfeljebb azt mondom, hogy én is zsidó vagyok.

GORDON

Ne zsarolj.

ANNA

Azonnal gyere velem. Ne csökönkösködj! (Felugrik, Gordon közönyös arccal ülve marad.) Na jó. (Leül Gordon mellé.)

(Közeledő hangok.)

GORDON

Menj már!

ANNA

Nem kell izgulni, Iván. Meggyőztél. Legalább én is szabad leszek.

GORDON

A fene vigyen el. Add ide a címet. És ne kísérij el, mert még bajba hoz a szőrös pofám.

ANNA

(átnyújtja a címet) Siess! És ne csapj be megint!

GORDON

Nem csaplak be. – De fel akkor sem megyek Angelához.

(Gordon kisiet. Anna feláll, menne utána. Zseblámpafény vetődik rá.)

HANG

Állj! – Iratokat.

9. jelenet

Szoba Angela nagynénjének lakásában. Gordon – frissen borotválva – és Angela, az ágyban. Reggel.

GORDON

Mondd csak: hasonlítok én profilból Diogenészhez?

ANGELA

Hadd lám. – Az az úr is olyan morcos volt, mint te?

GORDON

Morcos? Talán tréfás. Képzeld el: fényes nappal lámpással indult a városba, embert keresni. Pedig azt a várost Athénnek hívták. Most persze lepuffantanák ezért a viccért.

ANGELA

A városba akart menni a jó kis hordóból? Akkor hasonlítasz rá profilból.

GORDON

Hát azt tudod-e, miért nevezték cinikusnak?

ANGELA

Mert hasonlított rád profilból.

GORDON

Vagyis mert esze volt és humorérzéke. És nem ijedt meg a saját árnyékától. De még a diktátorétól sem. Feküdt a fővényen, a tenger partján, és egyszer csak odalépett hozzá, a rab-szolgához Nagy Sándor. – „Ó, Diogenész” – mondta – „kívánj, amit akarsz.” Mit gondolsz, mit kívánt?

ANGELA

Jó Rembrandt-reprodukciókat.

GORDON

Nem. „Ne fogd el tőlem a napot.” – Ezt kívánta.

ANGELA

Szóval önsorsrontó volt. Nyugodj meg, hasonlítasz rá profilból.

GORDON

Csak hogy ma már se nap, se fővény, se tenger, se Nagy Sándor. Legfeljebb icipici Sanyikák vannak nagy puskákkal.

ANGELA

Ez a szoba megvéd tőlük, Diogenész bácsi. Akárcsak egy hordó.

GORDON

Hordó? (Kászálódik kifelé az ágyból, Angela elkapja, visszahúzza.)

ANGELA

Hova mész?

GORDON

Dolgom van.

ANGELA

Ma délelőtt még ne dolgozz. Berendezzük egy kicsit ezt a kuckót.

GORDON

Minek?

ANGELA

Hogy otthon érezd magad. Át hozok magamtól néhány képet. A reggeliző asztalt is áthozom.

GORDON

És még milyen terveid vannak, drágám?

ANGELA

Napirendet csinálók neked. Mindenre jut majd időd: a munkára, a pihenésre, sőt – légy erős – még rám is.

GORDON

Ételről, italról, könyvről, csókról gondoskods?

ANGELA

Persze, drágám!

GORDON

Egyszóval gondtalan élnének itt, akárcsak Bálintéknál?

ANGELA

Még gondtalanabban, drágám.

GORDON

Akkor viszont nekem hordó is kell. (*Kiugrik az ágyból.*)

ANGELA

Miért kéne? Itt nem találhatnak rád. Beavatom a házmestert is – nagyon jó ember . . .

GORDON

Hordót nekem! (*Bebújik az ágy alá, majd ki-kisszik.*) Ez nem jó. Poros és nagy a belátás. Lássuk csak. (*Egy nagy bőröndöt húz elő. Belekeporodik.*) Belegyömöszölnél, drágám? Rámcsuknád a fedelét?

ANGELA

Nem.

GORDON

Igazad van. Itt nem lehet olvasni. (*A fejére csap.*) Én hülye. Hogy ez nem jutott előbb eszembe . . . (*A fogason függő ruhájához siet, kihúzza a zsebéből egy könyvet és egy zseblámpát, majd a szekrényhez siet, kinyitja, beledől, becsukja.*) Itt jó lesz.

ANGELA

(*kinyitja a szekrényt*) Szükséges ez, Iván?

GORDON

(*visszacukja*) Szükséges. Ha nem zárom el magam teljesen a külvilágtól, akkor kirohanok belé.

ANGELA

(*kinyitja*) Még mindig ki akarsz rohanni?

GORDON

Én nem vagyok nő. Az én világfelfogásomat nem változtatja meg egy szeretkezés. (*Becukja.*)

ANGELA

(*kinyitja*) Az enyémet sem változtatta meg. Ezért szeretnék szép nyugodtan élni veled. Vagy rosszul érezted magad velem éjjel?

GORDON

Dehogyan. Boldog voltam, különösképpen a szünetekben. A nyitott ablakon át behallatszott az elpattanó szemgolyók tárgyilagos morze-üzenete, és a friss, honilag előállított hullaszag kecsesen beáradt. (*Becukja.*)

ANGELA

Mulatságos, hogy folyton ellenem fordítod testi együttléteinket. Lelked mélyén aszkéta vagy.

GORDON

(*kinyitja*) Ha tíz évi házasság után ez a véleményed, akkor felmérhetetlenek az igényeid.

ANGELA

(*becukja*) Ez rád vall, Diogenész úr. Meghalnál bármikor, de nemi erődhöz ne férjen gyanú.

GORDON

Miért halnék meg? Olyan szép az élet. De csak itt.

ANGELA

Nem bánom. Talán igazad van. De akkor jó kényelmesen berendezem neked ezt a hordót. (*Belép mellé a szekrénybe.*) Zseblámpára nincs szükség, a villanyt könnyű lesz bevezetni hátúlról . . .

GORDON

Villanyt a hordóba?

ANGELA

Persze, Diogenész úr. És egy kis párnás széklet is beálltok neked ide. – Éjszaka kijössz aludni?

GORDON

És ha nem jövök?

ANGELA

Meg kell néznem, hogy befér-e a kis nyugágy a szekrénybe.

GORDON

Nyugágyam is lesz?

ANGELA

Persze, drágám. Hiszen te egy huszadik századi Diogenész vagy.

GORDON

(*visszalép, becsukja*) Bilit is kérek. Csöndet is kérek.

ANGELA

Mindened meglesz, drágám. Csak arra kérlek, ma még reggelizzünk együtt.

GORDON

Megint az unalomig ismert, kikerülhetetlen csapda.

ANGELA

Csapda?

GORDON

A kedvesség csapdája. A szerelem csapdája. Ha tudnád, hogy utáltalak éjjel.

ANGELA

Meg akarsz ölni? Akkor csak mondd tovább.

GORDON

Parfümillat, szerelemszag. Pfuj. Az émelegé-sig undorodtam tőled.

ANGELA

Elég volt. Mi a célod ezzel a beszéddel?

GORDON

Nem akarok veled reggelizni.

ANGELA

Arra gondoltam, hogy felkeltem Szidit és Rózsát, megmondom, hogy itt vagy. Ennyi kijár nekik. Elköltünk együtt egy családi reggelit, és aztán bebújhatsz a szekrénybe.

GORDON

(*kinyitja*) Csapda.

ANGELA

Lehet, hogy a szerelem csapda. De most már csak néhány hétig kell kibírnod. Utána szabad lehetsz.

GORDON

Helyes. Menj át Szidiékhez.

ANGELA

Te meg öltözz fel.
(*Angela el.*)

GORDON

Ez aztán hordó a javából. Még tükör is van benne. Egész nap bámulhatom a képemet. Még szembe is köphetem magam. Nyelvet öltetek diogenészi pófámra.

SZIDI

(*hangja a másik szobából*) Iván! Jövök!

GORDON

Eszedbe ne jusson! Öltözöm! (*Nem öltözik.*)

ANGELA

(*hangja*) Siess, drágám! Alig bírom visszatar-tani Szidit.

GORDON

Sietek! (*A tükörben nézegeti magát.*) Vajon Diogenész, aki profilból hasonlított hozzám, miért szeretett hordóban lakni? Mert rájött arra, amit e szekrény perspektívájából olyan tisztán látni: hogy az egész világ hordó. A régi sötét volt és dohos, és ha kibújtam belőle, a pince csak méreteiben különbözött tőle. És ma éjszaka, amikor az ágy nevezetű hordóból, a csupaszon fehérülő női test hordója mellől kibámultam az ablakon, észrevettem, hogy az odakint sötétlő város is hordó, rideg és zárt, csak éppen nem hazudik védelmet, és az értelmes munka lehetőségével sem árná. – Nyil-

vánvaló, hogy kijebb is hiába somfordálnék az egész ország, az egész világ hordó, sötét, áporodott, kényelmetlen, de azt adja, amit kínál! (*Kilép a szekrényből*) Válasszam helyet-te ezt a takaros kis nászcellát, ahová öncsaló, összkomfortos szekrényemből éjszakánként kikúsznék, mint egy állat, és hengegek, hogy szabad vagyok? (*Becsukja a szekrényt, nekítámaszkodik.*)

SZIDI

(*a másik szobából*) Iván! Öreg lajhár! Gyere már!

GORDON

Lapos hazugsággal mentessem fel magam a halálos tornaóra alól? (*Kisiet a másik ajtón.*)

ANGELA

(*hangja*) Iván! Ejnye, igazán siethetnél. (*Meg-jelenik*) Mit játszol? Csigabiga gyere ki, ég a házad ideki, Csigabiga gyere ki... (*Kinyitja a szekrényajtót, felsikolt.*) Iván!

SZIDI

(*hangja*) Ne üvöltözz annyit! Rózsa még al-szik.

ANGELA

(*Gordon után futna, az ajtónál megtorpan*) Merre rohanjak? És miért? Övé az élete. Ha így akart meghalni, akkor nem is szeretett. Csak magát szerette. Iván! Drágám! Micsoda örültség! Helyrehozhatatlan! (*Sír.*)

(*Kopogás odakintről.*)

HANG

A házmaster van itt.
(*Angela nem felel. Dörömbölés.*)

HANGOK

Kinyitni! Azonnal kinyitni! Kinyitni vagy be-törjük az ajtót!

ANGELA

(*abbahagyja a sírást, nyugodt méltósággal*)
Törjék be!

(*A dörömbölés elviselhetetlenné fokozódik.*)

10. jelenet

Utca. Gordon jön. Egy kirakatnál megtorpan. A kirakatban felakasztva lóg valaki, nyakában tábla.

GORDON

(*odamegy, elolvassa a táblán az írást*) „Így jár, aki zsidó.” Lakonikus bejelentés, epigramma-tikus tömörségű. Nagy nyelvművészre vall. (*Félrekapja a fejét*) Okádnom kell. Sebj. Ne

legyünk finnyások. Ez a legmegfelelőbb hely. Ha szemmértékem nem csal, elférek mellette. Ez magasztos szempont: esztétikai. Térkihasználás. Ha itt megállok, az illetékesek tudni fogják a kötelességüket. Itt várom meg a szorgos, rendszerető gyilkost.

(Két nő halad át a színen)

I. NŐ

Gondoltam, hazaviszem mind a tíz kilót.

II. NŐ

Okosan tetted.

I. NŐ

Most aztán van tartalékom.

II. NŐ

Nekem már sajnos egy deka sincs. Az egyik német adott egy üveg olajat.

I. NŐ

Mi nem bírjuk az olajat.

(Elmennek.)

GORDON

Észre sem veszik. Ha valamennyi kirakatban hullá lógna, azt sem vennék észre. De az olajat, azt nem bírják. Engem sem fognak észrevenni. Könyveim keltettek némi feltűnést, de a tetemem, teljes joggal, közönyösen hagy majd mindenkit. – Hurrá! Most következik a bizonyítási eljárás.

(Német tiszt jön.)

Herr Hauptmann, ich bin ein Jude!

NÉMET

Wirklich? Dann Wechseln Sie Kleider mit mir!

GORDON

Was?

NÉMET

Én a te ruhádba, te én ruhámba! Gut?

GORDON

Ausgeschlossen!

NÉMET

Dann stecken Sie sich. Wir haben den Krieg schon sowieso verloren! (Mutatja) Kaputt! (El.)

GORDON

Hát persze, hogy elvesztettétek, ha nem tudnám, még talán kíváncsi is volnék a végére! De így! Micsoda értelmetlen zűrzavar! Mindenki más ruhájába, más bőrébe bújna! De ha senki sem érzi magát jól a bőrében, akkor nem érdemes cserélni. (A kirakatra pillant.) Ez a mázlis fickó biztos egy csapásra túlésett mindenben. Esküszöm, kezdek félni. Ha itt ácsor-

gok, még a végén én is megszokom őt. Nem akarom megszokni! Nem akarom elviselni azt a tudatot, hogy ép ésszel túl lehet élni ezt a látványt!

(Fel-alá sétál. Feltűnik egy részeg nyilas.)

Végre! Ez megbízható fickónak látszik! Ebben nem fogok csalatkozni. Nyilas úr, én zsidó vagyok.

NYILAS

Nem igaz. Hol a sárga csillag?

GORDON

Kisütöttem libazsírban.

NYILAS

Akkor keresztüllőlek. (Előveszi a pisztolyát, imbolyogva ráfogja Gordonra.)

GORDON

Éppen erre akartam kérni.

NYILAS

Azért se. Éntőlem semmit se kérjen zsidó.

GORDON

Gondoljon a szolgálati szabályzatára.

NYILAS

Engem egy zsidó ne oktasson ki a hungarista szolgálati szabályzatból. Takarodj, mert keresztüllőlek.

GORDON

Helyes. (Megáll vele szemben, keresztbe fonja a mellén a karját.)

NYILAS

Hátra arc! Kezeket a tarkóra!

(Gordon engedelmeskedik, a nyilas a nyakszirtjére szorítja a pisztolyt, majd inkább térdel fenékebe rúgja.)

Azért se! Hátha ez csak zsidó ravaszság! Azt hazudod, hogy zsidó vagy, aztán nem is vagy az. Én meg lelőlek, és ki baltázik rá akkor? Megint csak én.

GORDON

Legalább kísérjen be valahova. Ahonnan munkatáborba visznek.

NYILAS

Nekem te ne parancsolgass. Különben is ma szabadnapom van.

GORDON

Túlórázhatna kicsit a nemzetért.

NYILAS

Kuss! Tíz nap óta lövök meg akasztok. Kifáradtam. (Sir.) Annyian vagytok, mint a terü . . . Ezt is én helyeztem el jtt.

GORDON

Kitűnő munka.

NYILAS

Na látod. Tudok én dolgozni. De ma szabadnapom van. Maradj itt, holnap visszajövök! (*Kitántorog. Visszakiált*) Minden magyar embert megillet egy szabadnap!

GORDON

Kezdem élvezni a helyzetet. Nem hübelebalázs módjára halok meg, hanem stílusosan. Találja meg mindenkinek a saját, testreszabott halálát. Szép, romantikus gondolat, Rilket is foglalkoztatta. Az én groteszk halálom lassan készül. Csak ez a fickó ne rémítene. Nem szívesen képzelem magamat mellé. Hiába, a lány fantázia a zord logika ellensége. A legszívesebben elszaladnék, és meg sem állnék Angeliáig. Kinevetne és igazat volna. Már megint a hülye hiúságom. Mindazonáltal most is jobban rokonszenvezem a groteszk halállal, mint a groteszk meneküléssel. A legbölcsebb az lesz, ha nem nézek többet a kollégára és várok.

(*Letül a járdaszegélyre, háttal a kirakatnak, kezébe temeti arcát. Tüske Zoltán jön, nyilas egyenruhában, Gordon nem veszi észre.*)

TÜSKE

Kitartás, éljen Szálasi.

GORDON

(*Meg se moccan.*) Jónapot, hülye úr.

TÜSKE

Ezt a hullát őrzi?

GORDON

Jobb híján, hülye úr.

TÜSKE

Mi célból, ha szabad kérdeznem?

GORDON

Hogy melléakasszon, hülye úr.

TÜSKE

Fel akarsz bősztíteni?

GORDON

Eltalálta, hülye úr.

TÜSKE

Elhagyta a babája?

GORDON

Rövid a fantáziája, hülye úr.

TÜSKE

Toldjam meg egy lövéssel?

GORDON

Úgy van. Pontosan ezt óhajtanám.

TÜSKE

És miért óhajtaná?

GORDON

Mert bal lábbal keltem ma fel, borotválkozás közben megvágtam az államot, a feleségem sótt tett a teába cukor helyett, esőre áll az idő, egy veréb lepötyögtetett, egy hülye nyilas fenékre rúgott, egy másik hülye nyilással társalognom kell. Egyszóval elment az életkedvem. Kielégíti a választ?

TÜSKE

Tökéletesen.

GORDON

Akkor most ön lő.

TÜSKE

Hordja el az irháját, de gyorsan.

GORDON

Nem igaz.

TÜSKE

Ne az én kontómra rendezze a számláját az étellel, jó?

GORDON

Miféle szabálytalan nyilas maga? Mit bámul?

TÜSKE

Most ismerem meg, Gordon úr. Örülök a szerencsének. Csodálkozik? Tavalyelőtt a könyvnapon egy könyvet dedikált nekem. Maga persze már nem emlékezhet erre, de én megbámultam, mint egy tüneményt.

GORDON

Nyilas és művészettörténetet olvas?

TÜSKE

Festőnek készültem. Sajnos a körülmények összejárásán folytán alighanem le kell mondanom erről a tervemről.

GORDON

Miért kéne? Megnyeri a háborút, bevonul Moszkvába és Washingtonba, és aztán akár iskolát is alapíthat.

TÜSKE

(*nevet*) Visszaadta a reményeimet, Gordon úr. Pedig már azt hittem, nem élem túl a háborút. (*Gordonba akar karolni.*) Jöjjön, büdös hely ez.

GORDON

Csak nem akar beszervezni nyilasnak, Izé úr?

TÜSKE

Tüske Zoltán vagyok, jelenleg éppen Csengeheő Csaba.

GORDON

Csődásan cseng.

TÜSKE

Ha már a magamét nem használok, miért ne válaszszak szép nevet.

GORDON

És miért nem használja a magáét?

TÜSKE

Úgy kezdődött, hogy nem volt pénzünk a főiskolára. A fronthoz viszont kedvem nem volt, ezért beálltam egy hadiüzembe melósnak. De bánatos voltam, állandóan a füstbe ment művészi pályán járt az eszem. Nem csoda, hogy szórakozottságomban egyre-másra fűrészporthoz tettem a lövedékekbe puszkapor helyett. Aztán híre kelt, hogy vizsgálat készül, és valahogy nem volt kedvem bemenni az üzembe. Búsan ödögtem a Duna-parton, és egyszer csak mit látok? Egy nyilast, egy pisztolyt meg egy lányt. Úgy gondoltam, ha az ember lánnyal van és mindenképp lőni akar, akkor ezt ne pisztollyal tegye.

GORDON

Ez ép erkölcsi érzékre vall.

TÜSKE

Amikor a lány már meztelen volt, a nyilas is gombolkozni kezdett. El tudja képzelni, milyen nehéz egy ilyen vadonatúj egyenruhát pisztollyal a kézben kigombolni? Letette és én kölcsönkértem tőle. Kár, hogy izgalomban túl hevesen markoltam meg, és elsült. Így jutottam egyenruhához. Iratokat már könnyebb volt szerezni. Tudja, vagyunk néhányan elfuserált képzőművészek. *(Újból karongfogná, el akarja vezetni Gordont, aki nem hagyja magát.)*

GORDON

És mondja, megéri magának ez a maskara az életet?

TÜSKE

Nem hinném, hogy megúszom. De másokat életben tarthatok velem.

GORDON

Az áldozat fölé céloz, hogy más golyójától forduljon fel?

TÜSKE

Ezt is megteszem, természetesen. De jó néhányat már szabadlábba csempésztem.

GORDON

Én ha egyet megmenthetnék, az összes többi gyilkosának érezném magam.

TÜSKE

Az én logikám szerencsére egyszerűbb. Nélkülem százan halnának meg, segítségemmel

csak kilencvenegynéhányan. Mivel az emberek átlag annyit érnek, amennyit én, értékem sokszorosát mentem meg.

GORDON

A következő kivégzésig.

TÜSKE

Garantálja-e, hogy mindnyájan újra hurokra kerülnek? És ha elfogják őket, garantálja-e, hogy nem lesz újra szerencsésük?

GORDON

Így is lehet gondolkodni.

TÜSKE

Most pedig Önt kerítettem horogra, és ezzel az egy fogással többet használok, mint valaha reméltem. *(Újból vezetné kifelé.)*

GORDON

Várjon! Maga demokrata, sőt, talán kommunista is, miért feltételezi, hogy az egyik ember élete többet ér, mint a másiké?

TÜSKE

Hiába vagyok én demokrata, ha a természet olyan pimaszul antidemokratikus. Az Ön munkájára nagy szükség lesz majd . . .

GORDON

Ne mondja! Hiszen minden írásom polgári, olyan ironikus, beszkatulyázhatatlan . . . Kinek lesz rá szüksége, aranyos Tüske úr?

TÜSKE

A jövő Magyarországanak.

GORDON

(fűtyent) Micsoda szavak! Nehezen egyeztethető össze ezzel az egyenruhával, ezzel a társasággal itt! *(A hulla felé bökk.)* Habár ki tudja? Hátha övé a jövő! Hátha ő az új Krisztus . . . Emlékszik Brueghel nagy képére, a keresztet cipelő Krisztusra?

TÜSKE

Homályosan. De ha velem jön, megnézhetjük az ön könyvében, az ön magyarázatával . . .

GORDON

Így szemléletesebb. Mint tudja, a képen isten szenvedő fia szinte eltűnik a roppant tömegben, mely vele együtt tódul a vesztőhely felé, mintha focimeccsre igyekezne. A tömeg nem veszi tudomásul, hogy épp most fogják megváltani, és a világtörténelem legfontosabb aktusának a tanúja, képtelen különbséget tenni Krisztus és a képen látható egyéb látványosságok közt, boldog közönnyel özönlik célja felé a rőt kabátos idegen lovas-zsoldosok kíséretében . . . Brueghel itt a legmélyebb vallá-

sos tartalmat, a groteszket fordította a vallás ellen . . .

TÜSKE

A groteszkiség vallásos? Hiszen nevetségesség vagy visszataszítóvá teszi, amit elénk tár.

GORDON

Gondoljon a keresztény művészetre! Mi groteszkebb, mint a testi kín? A kifícamodott tagok, a szétálló szemgolyók? Egy isten a fára tűzve, mint valami rovar?

TÜSKE

És Gordon úrnak az az ambíciója, hogy ilyen istent csináljanak belőle?

GORDON

Ez a bökkendő! Ha körülnéz, a fákon, a lámpaoszlopokon, a kirakatokban, a járdákon az újságpapírok alatt mindenütt Krisztusjelöltek. Csábító póz, de túl sokan vannak. Sosem szerettem elvegyülni a tömegben.

TÜSKE

Akkor jöjjön velem . . . Különbén is, ha ő a Krisztus (*a kirakatra mutat*), mint az imént feltételezte, akkor Önnek mellette csak a lator szerepe juthat. És ha még sokáig beszélünk itt, a másik lator is hamar odakerül . . . Vigyázzon!

(*A két asszony jön visszafelé.*)

Én mondom magának, két hét alatt visszaverjük a vörösöket.

GORDON

Mint a vöcsök.

TÜSKE

Meg sem állunk az Uralig!

GORDON

Azerbajdzsánig!

(*A két asszony el.*)

TÜSKE

Hiszen ön kitűnő összeesküvő!

GORDON

Csak az Ön kedvéért, Tüske úr. – Hol is tartottunk?

TÜSKE

A két latornál. Illetve a Brueghel-képnél. Ön szerint nem érdemes megváltani a világot, mert senki sem veszi tudomásul. Szerintem viszont meghalni nem érdemes, ugyanezért. Induljunk.

GORDON

Induljon. Mindenesetre vidámabban patkolok el, és ezt magának köszönhetem. Egyrészt, mert egy hős látványával kedveskedett nekem,

másrészt, mert ezzel a hőssel még komoly dolgokról is beszélhettem, életemben utoljára.

TÜSKE

Nem tudom, milyen csalódás érte. De gondolja meg, az volna abnormális, ha az emberek normálisan viselkednének ilyen világban. Mintha száraz lábbal kelnének át a megduzzadt folyón.

GORDON

Megjavulnak a termelési viszonyok, ugyebár, és akkor az emberek is jobbak lesznek.

TÜSKE

A számból vette ki a szót.

GORDON

Látja Tüske úr, én is olvastam néhány Marx-könyvet.

TÜSKE

Annál jobb, Gordon úr, annál jobb. Kár, hogy egy kukkot sem értett belőlük . . .

GORDON

Örülök, hogy életemben utoljára nálam okosabb emberrel beszélhettem. Tűnjön el. Jön egy kollégája.

TÜSKE

Maga nélkül egy lépést sem teszek. – Sokszor a nagyon okos emberek butábbak, mint a buták. (*Ki akarja vonszolni Gordont, aki ellenáll. – Nyolcas be.*) – Kitartás! Éljen Szálasi!

NYOLCAS

Kitartás! (*Átmegy a színen, majd megtorpan, visszafordul*) Szolgálatban van?

TÜSKE

Igenis.

NYOLCAS

Akkor miért társalog itt ezzel a civillel?

GORDON

Nem társalgott.

NYOLCAS

Velem jön.

TÜSKE

Igenis.

GORDON

Mondom, hogy nem társalgott.

NYOLCAS

Maga is velem jön.

TÜSKE

Körzetparancsnok testvér jelentem, ez a civil azt közölte velem, hogy katonaszökevények bujkálnak a Várban.

NYOLCAS

Pontosan hol?

GORDON

Hát... tulajdonképpen...

TÜSKE

(*üvöltve*) Meg ne hazudtoljon a feljebbvalóm előtt, ember!

GORDON

Tulajdonképpen mindenütt.

NYOLCAS

Akkor miért dadog? Velünk jön a Várba.

GORDON

Úgy vélem, főnyilas úr...

NYOLCAS

Ne merjen ellenkezni a paranccsal!

GORDON

A főnyilas úr csak az alnyilas úrnak parancsol. Nekem nem. Így hát én nem megyek a Várba.

NYOLCAS

He? Csak nem katonaszökevény maga is?

GORDON

Bár az volnék. De nem lehetek az, mert katonára sem voltam. Ugyanis az igazat megvallva rabbi-ösökkel dicsekedhetem.

NYOLCAS

Maga zsidó!

GORDON

Micsoda éleselméjű következtetés, főnyilas úr! (*Nyolcas előkapja a pisztolyát, Gordonra, majd Tüskére fogja.*)

NYOLCAS

Maga egy zsidóval társalog?

GORDON

Alnyilas úr mit sem tudott őseimről.

NYOLCAS

Magát egy zsidó védi?

GORDON

Csak a tényeket védem, amíg lehet. Speciálisan nincs kifogásom az ellen, hogy az alnyilas urat is le tetszik puffantani. Szeretem a jó társaságot.

TÜSKE

Disznó! – Körzetparancsnok testvér, bízza rám ezt a munkát.

NYOLCAS

Mit szól, micsoda piszkos cinizmus! És maga semmit sem vett észre? Hiszen két kilométerről lesír róla, hogy a Mózsai csinálta...

GORDON

Boldogult atyámat történetesen Máténak hívták.

NYOLCAS

Most kicsinálunk. Olyan igaz, mint ahogy Nyolcas Dezső vagyok.

GORDON

Nyolcas Dezső? (*Kitárja karját, rázendít az Erikára*) Magában éltem, magában halok...

NYOLCAS

Megzavarodott? – Falhoz állni.

GORDON

Végre! Sosem hittem volna, hogy ez ilyen nyavalyásan megy. (*Falhoz áll. Behunyja a szemét.*)

TÜSKE

Majd én elintézem.

NYOLCAS

(*Tüskének*) De itt. Utána beakasztjuk. (*Tüske előveszi a pisztolyát, ráfogja Gordonra, majd villángyorsan Nyolcasra lö. Nyolcas összeesik. Gordon hunyt szemmel áll tovább.*)

TÜSKE

Futás! Ott a következő. (*Tüske átrohan a színen. Gordon utánanéz. Már kiért, amikor lővés hallatszik, majd zuhanás zaja.*)

GORDON

Szerencsétlen!

NYOLCAS ANTAL

(*berohan*) Fater! (*Gordonnak*) Mit ácsorog itt? Futás orvosért! (*Gordon kitántorog a színről.*)

II. jelenet

1945 tavasza. Pince. Csukott hordó. Gordon hátulról, a hordó mellől kúszva be.

GORDON

Végre. Itthon vagyok. A vészbejáraton keresztül. Üdítő látvány: mégiscsak van a világon szilárd pont. Ennek a hordónak az összes többivel szemben az az előnye, hogy belülről ki lehet tapogatni. Kár, hogy megtelt hullaszaggal és nem az én hullám szagával. Mindazonáltal alkalmas arra, hogy megpihenjek benne. (*Kinyitná a hordót. Ez azonban magától kinyílik, Barla mászik ki belőle, kezében sakk. Mögötte Barláné mászik kifelé, pamuttal a kezében.*)

BARLA

Több is veszett Mohácsnál.

BARLÁNÉ

Bálint! A mindennapi kenyérünkről van szó!

GORDON

Feljelentlek benneteket magánlaksértésért.

BARLA

Iván!

BARLÁNÉ

Micsoda meglepetés! Mennyit izgultunk ér-
ted!

BARLA

(becsomagolt képeket húz ki a hordóból) Mind
megvan! Sértetlenül. Szakadatlanul vigyáz-
tunk rájuk.

BARLÁNÉ

Annyi manapság a katona meg a rabló.

BARLA

Ezenfelül hamarosan államosítják a műkincse-
ket.

BARLÁNÉ

De mi vállaljuk a bűjtatás kockázatát.

BARLA

Miért nézel így rám? Rosszul vagy?

BARLÁNÉ

Tudod-e, hogy semmit sem változtál, Iván?

GORDON

Miért változtam volna? Történt valami?

BARLA

Amióta első fényképeidet megláttam az újsá-
gokban, egyfolytában várlak. Miattad is, de a
képek miatt is. Nagy a felelősség. Végül is ne-
ked kell eldönteni, hogy itt hagyod-e vagy kül-
földre csempészed őket?

GORDON

A képeket féltsem, Bálint?

(Csönd)

BARLA

Talán nem kéne megkérdeznem, de van-e biz-
tos híred Angeláról?

GORDON

Nyoma veszett.

BARLÁNÉ

Akkor előkerülhet még.

GORDON

Nem kerül elő. Magát okolta rokonaim halálá-
ért, akiket a szeme láttára öltek meg helyet-
tem. Azért is magát okolta, amiért nem tudott
visszatartani, ami persze logikátlanság, hiszen
ha öt perccel tovább maradok, engem is a sze-
me láttára ölnek meg, ugyanis a házmester,
aki jó ember, kizárólag engem jelentett fel.

Mindenesetre meg volt győződve arról, hogy
már nem élek. A legsúlyosabb gyanú merült
fel ellene. Nem védekezett.

BARLA

Honnan tudod ilyen pontosan?

GORDON

Ismerem... ismertem Angelát. Valóságos
Angela-szakértő voltam.

(Csönd.)

BARLA

És te hogy kerültél ki élve a haláltáborból?

GORDON

Nem kikerülni, bekerülni volt nehéz. Egy ná-
lam fiatalabb és értékesebb ember hulláján
kellett átmásznom. Ott aztán ment minden,
mint a karikacsapás. Egy raborvos felfedezett
a tömegben, nagy tisztelőm, összes művem ol-
vasója. Kiemelt, elhelyezett a kórházban, két-
szer is kihúzott a halál-listáról, külön táplált,
kezelt, elintézte, hogy életben maradjak. Ké-
sőbb kivégezték a halál-listák meghamisítása
miatt. Akkor már nem volt bennem életerő.

BARLA

Talán volt benned életerő?

GORDON

Ha lett volna, sikerül elpusztulnom. Így azon-
ban ha jött a kanál, kitéptem a számat, ha
jött a német, vigyázzba vágtam magam, kö-
vetkezésképp most itthon vagyok, szabad va-
gyok, se nyilasok, se Angela, senki se bánt,
senki se félt, kezemért nők és pártok versen-
genek. Abba a hordóba fekszem, amelyik ne-
kem tetszik, ámde semelyik sem tetszik, mert
azt sem tudom, hol kezdődik az egyik és hol
végződik a másik. Ezért is jöttem hozzátok.

BARLA

Örülünk neked, Iván. Nálunk mindig otthon-
ra találsz, ha egyedül érzed magad.

BARLÁNÉ

Akár ide is költözhetsz.

BARLA

A képeid úgyis itt vannak már.

GORDON

Voltaképpen nem is hozzátok jöttem, hanem
Annához. Pontosabban Annáért.

BARLA

Mit beszélsz?

GORDON

Tudom, mennyivel vagyok idősebb. De új
világ kezdődik, és én csak vele bírnám újra
kezdeni.

BARLA

Nem kaptad meg levelünket?

GORDON

Megkaptam, de nem volt kedvem elolvasni.

BARLA

Anna eltűnt.

GORDON

Logikus.

BARLA

Azon az estén, amikor te elhagytad a pincét.

GORDON

Logikus.

BARLA

Utánad szaladt, de útközben lekapcsolták. Reggel elmentünk Angela nagynénjének lakására, hogy megtudjunk valamit tőle, de Ange-lát éppen akkor vezették el.

GORDON

Logikus.

BARLA

Levelünkben az iránt is tudakozódtam, hogy találkoztál-e vele akkor este.

GORDON

Találkoztam vele. És otthagytam egy padon.

BARLÁNÉ

Jó egészségben volt? (*Gordon bólint.*) Na lát-játok. Anyai ösztönöm súgja, hogy előkerül még. – Hány óra?

BARLA

Fél egy.

BARLÁNÉ

Akkor rohanok, mert becsuk a hivatal. Ugye megbocsátasz, Iván? És várj meg, érzem, ma jó hírrel térek vissza. (*El.*)

BARLA

Mindennap elmegy a Tájékoztatási Hivatalba, hogy Annáról jó hírt halljon.

GORDON

Még vissza nem ér, foglalkozhatunk a képekkel. Boldoggá tesz, hogy ilyen elszántan véded őket.

BARLA

Stíluskritikai szempontból figyellek. – Ugye sohasem fogsz megbocsátani nekünk?

GORDON

Mit kéne megbocsátanom? Hiszen az életete-
ket kockáztattatok értem. Hónapokon át.

BARLA

Miért gúnyolódsz?

GORDON

Bújtattál vagy nem bújtattál?

BARLA

Mondd... Borzasztó kérdés következik...
De az élet megy tovább... Alkalomadtán
nem tudnád ezt írásba is adni?

GORDON

Írásba? Mi a fenének?

BARLA

Szigorú igazolási eljárások lesznek. Kirúg-
hatnak.

GORDON

Ugyan. Rád csak nem mondja senki, hogy fa-
siszta voltál.

BARLA

Mindenkire mindent rá lehet fogni. Főiskolai
tanár vagyok, az ilyen állás sok embert csábít.
Viszont, ha te adod írásba, a híres tudós és
antifasiszta...

GORDON

Csak a fasizmus üldöztette voltam.

BARLA

Manapság ez ugyanaz. Egyszóval ha írásba
adnád... Könnyedén le tudnám pöckölni
magamról a kellemetlenkedőket.

GORDON

Miért ne adnám írásba? Hiszen csakugyan
bújtattál.

(*Tollat vesz elő, leül. Barla is leül. Úgy ülnek
egymás mellett, mint az első felvonás 4. jelene-
tében a majmokról beszélve.*)

BARLA

Nem kell most azonnal. Nagyon ráér.

GORDON

Minél előbb, annál jobb.

BARLA

Az sem baj, ha kirúgnak. Végeredményben
több is veszett Mohácsnál.

GORDON

Miért rúgjanak ki? Hiszen csak rosszabb jö-
het a helyedre.

BARLA

Én tudom, hogy végül is gyávának bizonyul-
tam, Iván.

GORDON

Dehogyan. Akkor már feszült viszonyban vol-
tatok a hatóságokkal.

BARLA

Tegyük félre ezt a lemezt, kérlek.

GORDON

Jó. Akkor végre egymásra nézhet a két majom.

BARLA

Soha többé. Hiszen elengedtelek a halálba.

GORDON

Az életbe engedté, barátom. A túlélés szegye-
nébe. És ezzel megteremtődött az a természe-
tes egyenlőség, amely minden barátság alapja.

BARLA

De már nem tudok örülni neki.

GORDON

Pedig örülhetünk. Mostantól fogva túlélünk
minden háborút és minden igazolási eljárást.
Ez az igazi halhatatlanság.

BARLA

Mégse adj nekem igazolást, Iván.
(Mindketten felállnak. Köztük a képek.)

GORDON

Miért ne? Hadd röhögjenek rajtunk, akik
meghaltak helyettünk.

BARLA

Undorodom tőle.

GORDON

Nagyon helyes. Én meg undorodva adom.
Mintha magamnak adnám. (A képek fölött
mély meghajlással átnyújtja Barlának az írást.)

(Függöny)

SZÍNHÁZ

A SZÍNHÁZMŰVÉSZETI SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA

Főszerkesztő: Boldizsár Iván · Szerkesztő: Cs. Török Mária

Szerkesztőség: Budapest, VI., Nagymező utca 22–24. Telefon: 124–230

Megjelenik havonta · A kéziratok megőrzésére és visszahúldására nem vállalkozunk.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Budapest, VII., Lenin krt. 9–11. A kiadási felel: Sala Sándor igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor tér 1.) a 61.238. sz. egyéni csekk számon és a 61.066 sz. köztulajti csekk számon, vagy átutalással az MNB 8-as egyszámlára. Előfizetési díj: 1 évre 144,— Ft, 1/2 évre 72,— Ft. Példányonkénti eladási ár: 12,— Ft. Külföldön előfizethető a Kultúra külföldi képviselőinél. Indexszám: 25.797. 68.4968 — Athenaeum Nyomda, Budapest — Ives magasztomás — Felelős vezető: Soproni Béla igazgató